

позитивних слід згадати надходження до України додаткової іноземної валюти у формі грошових переказів трудових емігрантів та інвестування коштів в економіку через створення спільних підприємств з іноземними засновниками, сприяння інтеграції України до світового ринку праці, надання працездатному населенню можливості реалізувати свої здібності за кордоном, підвищити рівень кваліфікації, поліпшити матеріальне становище. Негативними результатами є зменшення населення України; втрата найбільш конкурентоспроможної частини робочої сили, що призводить до економічної стагнації; фахове знецінення, оскільки особи з високим рівнем професійної підготовки здебільшого виконують за кордоном малокваліфіковану роботу; втрата державних коштів, вкладених у підготовку фахівців для потреб власної економіки; трудова міграція як масове явище не сприяє наповненню пенсійного й соціального фондів через відсутність відрахувань від заробітної плати заробітчач; дискримінація та експлуатація громадян з боку місцевих роботодавців; виникнення політичних та економічних претензій до України з боку країн-реципієнтів у зв'язку зі збільшенням нелегальної трудової міграції українців; погіршення сімейних стосунків через довготривалу відсутність членів родин (нестача батьківської уваги, девальвуються родинні цінності, формується легковажне ставлення до життя); проблема реадaptaції робітників, які повертаються після роботи за кордоном і відвикли від місцевих умов праці та життя.

Загалом вплив трудової міграції на соціально-економічний розвиток України є неоднозначним, з переважанням негативних наслідків: з одного боку, гроші, що надходять до країни від мігрантів, сприяють подоланню бідності, розвитку внутрішнього виробництва та підтримують платіжний баланс, а з іншого – вплив працівників за кордон зменшує пропозицію на внутрішньому ринку робочої сили, створює ризики для стабільного функціонування системи соціального забезпечення, призводить до втрати кваліфікації та мотивів до повернення на Батьківщину.

Розділ 23. АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК СУЧАСНА ФОРМА ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ

У сучасному світі, навіть попри закриття кордонів та обмеження в пересуванні, спричинених пандемією COVID-19, роль інтеграційних процесів невпинно зростає. В галузі освіти про це свідчить формування єдиного Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА). Його рушієм став Болонський процес, що офіційно розпочався 1999 р., у 2005 р. до нього долучилася й

Україна. Найбільш видимою формою інтернаціоналізації вищої освіти та інтеграції до ЕНЕА є академічна мобільність. Згідно зі Спільною декларацією міністрів освіти Європи⁸⁹⁶, мобільність покликана забезпечити доступ до навчальних можливостей та підвищити якість вищої освіти.

Значний дослідницький інтерес до академічної мобільності та її результатів зумовлений актуальністю та поширеністю цього явища, поряд із неоднозначністю його наслідків. Академічна мобільність, з одного боку, надає її учасникам можливості професійного розвитку та зростання, знайомства з передовими світовими практиками та досягненнями для подальшої розбудови України. З іншого – уможливує виявлення потенційного впливу конкурентоспроможних кваліфікованих та висококваліфікованих фахівців, тим самим формуючи передумови трудової та інтелектуальної міграції, в тому числі незворотної.

Успішна реалізація стратегії академічної інтернаціоналізації передбачає формування відповідного інституційного поля, зокрема, нормативно-правового забезпечення цього процесу. В Україні мету, види реалізації та порядок здійснення академічної мобільності регламентують такі документи: Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти»⁸⁹⁷, Закони України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII⁸⁹⁸ та «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII⁸⁹⁹, Постанова КМУ «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність» № 579 від 12.08.2015⁹⁰⁰. На рівні закладів вищої освіти діють внутрішні положення про порядок участі у програмах внутрішньої та міжнародної академічної мобільності (наприклад: КНУ, ХНУ, НаУКМА⁹⁰¹).

⁸⁹⁶ Joint declaration of the European Ministers of Education. 1999. URL: http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/Ministerial_conferences/02/8/1999_Bologna_Declaration_English_553028.pdf

⁸⁹⁷ Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти». 1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_525#Text

⁸⁹⁸ Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

⁸⁹⁹ Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

⁹⁰⁰ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність» № 579 від 12.08.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/579-2015-%D0%BF#Text>

⁹⁰¹ Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність Київського національного університету імені Тараса Шевченка 2016.

Згідно з чинним законодавством, академічна мобільність – це можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами⁹⁰². Під час безпосередньої реалізації права на академічну мобільність не відбувається відрахування або звільнення з основного місця навчання чи роботи до одного року.

Академічна мобільність спрямована на підвищення «міжнародної конкурентоспроможності системи вищої освіти» та її вихід на світовий рівень зі збереженням «культурних та наукових традицій»⁹⁰³. Це якісно відрізняє її від академічної міграції, яка тісно переплітається з «відпливом мізків», зазвичай має незворотний процес і негативні наслідки для країни-донора⁹⁰⁴. Учасниками програм академічної мобільності зазвичай стають активні особи, з великим потенціалом розвитку та конкурентоспроможності на ринку праці. Водночас прагнення жити в країні з кращими умовами поряд із відсутністю бажання змінювати ситуацію та створювати якісне середовище в Україні (що часто означає постійну боротьбу із системою) призводить до академічної міграції. В результаті з країни виїждять активні особи, здатні бути рушіями позитивних змін, створюючи ситуацію, яку І. Світящук та Є. Стадний назвали дилемою. Її сутність полягає в тому, що «потенційні розбудовники інституцій найчастіше покидають інституційно неспроможні країни»⁹⁰⁵.

URL: <http://mobility.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/08/Положення-про-порядок-реалізації-права-на-академічну-мобільність-КНУ-ім.-Тараса-Шевченка.pdf>; Положення про порядок реалізації учасниками освітнього процесу Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна права на академічну мобільність. URL: <https://www.univer.kharkov.ua/docs/work/polozhennya-pravo-na-akadem-mobilnist.pdf>; Положення про порядок участі у програмах внутрішньої і міжнародної академічної мобільності здобувачів вищої освіти Національного університету «Києво-Могилянська академія». URL: https://www.ukma.edu.ua/index.php/about-us/sogodennya/dokumenty-naukma/cat_view/1-dokumenty-naukma/12-normatyvna-baza-naukma/19-mizhnarodna-diiialnist

⁹⁰² Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

⁹⁰³ Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти». 1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_525#Text

⁹⁰⁴ Докл. див.: Дідківська Л.В. Причини і наслідки інтелектуальної міграції в Україні. *Економіка України*. 2020. № 3(700). С. 65–76. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.03.065>

⁹⁰⁵ Світящук І., Стадний Є. Академічна міграція. 2014. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/akademichna-mihratsiia>

Явище академічної мобільності дослідники співвідносять із освітньою міграцією – масовим соціокультурним явищем, пов'язаним з переміщенням людей за межі регіону чи країни постійного проживання з метою підвищення свого освітнього рівня, здобуття нових знань⁹⁰⁶. Основними цілями освітньої міграції є, з одного боку, підвищення професійних навичок для наукових працівників чи викладачів, з іншого – отримання диплому європейського зразка, більш оплачуваного працевлаштування або отримання дозволу на постійне проживання у країні здобуття вищої освіти для студентів⁹⁰⁷. Академічну мобільність та транскордонну освіту можна вважати основними інституційними формами освітньої міграції, оскільки перша передбачає переміщення між академічними установами, а друга – між країнами (у тому числі дистанційне) у процесі здобуття освіти.

Через академічну мобільність забезпечується й реалізація академічних свобод усіх учасників науково-освітнього процесу. Академічна свобода – самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова і творчості, поширення знань та інформації, проведення наукових досліджень і використання їх результатів та реалізується з урахуванням обмежень, встановлених законом⁹⁰⁸. До академічних свобод відносяться: свобода досліджень, свобода викладання, свобода отримання знання.

Одним з основних принципів сучасної вищої (університетської) освіти є інтеграція науки та освіти. Своїми коренями цей принцип сягає XIX ст., коли В. Гумбольдтом було обґрунтовано принципи класичного університету, зокрема свободи викладання і навчання, та єдності досліджень і навчання. Відповідно університети є не лише закладами, які надають освіту, а й місцем проведення наукових досліджень. Однією із сучасних форм запропонованого класичного університету є Дослідницький університет, на базі якого створюються наукові парки, відбувається тісна співпраця з бізнесом (напр.

⁹⁰⁶ Гринькевич О.С. Освітня міграція в Україні та світі: інституційне середовище та напрями державного регулювання. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2013. № 3. С. 254–264.

⁹⁰⁷ Файсал М.Л. Академічна мобільність українських студентів як показник міграційних процесів в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 3. С. 118–122. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.3.118>

⁹⁰⁸ Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556-VII. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

КПІ – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»). Відтак зовнішня академічна мобільність є інструментом реалізації міжнародної інтеграції та співробітництва в галузі науки та освіти.

До 2015 р. явище академічної мобільності переважно пов'язувалося зі студентами. Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність» академічно мобільними було визнано всіх учасників освітнього процесу: науковців, науково-педагогічних працівників, здобувачів наукових ступенів та студентів. Відповідним чином диверсифіковано й форми академічної мобільності (рис. 3.4).

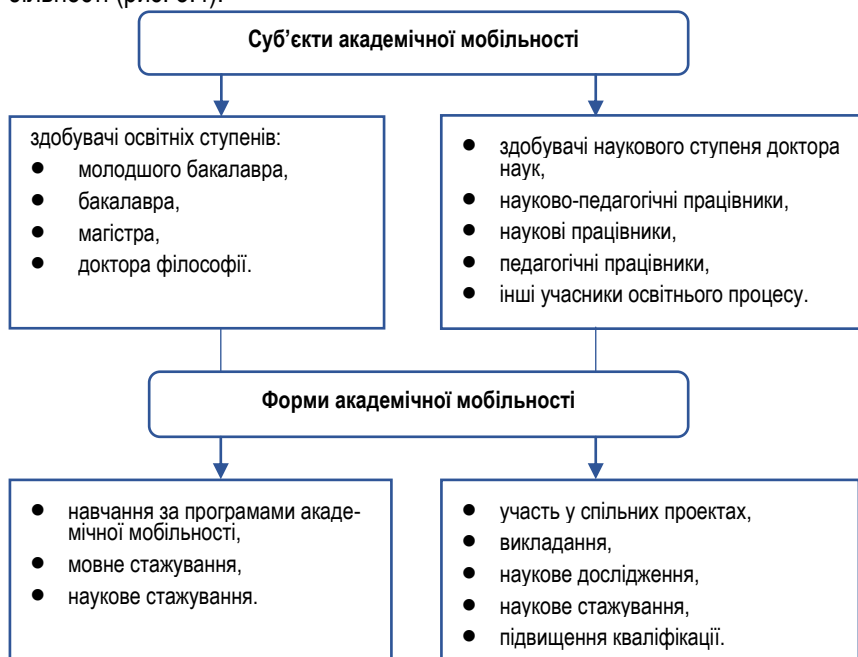

Рис. 3.4. Форми академічної мобільності за суб'єктами реалізації

Джерело: складено автором на основі джерела: Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність» № 579 від 12.08.2015.

Згідно з чинним законодавством, види академічної мобільності розрізняють відповідно до мети та місця реалізації (рис. 3.5).

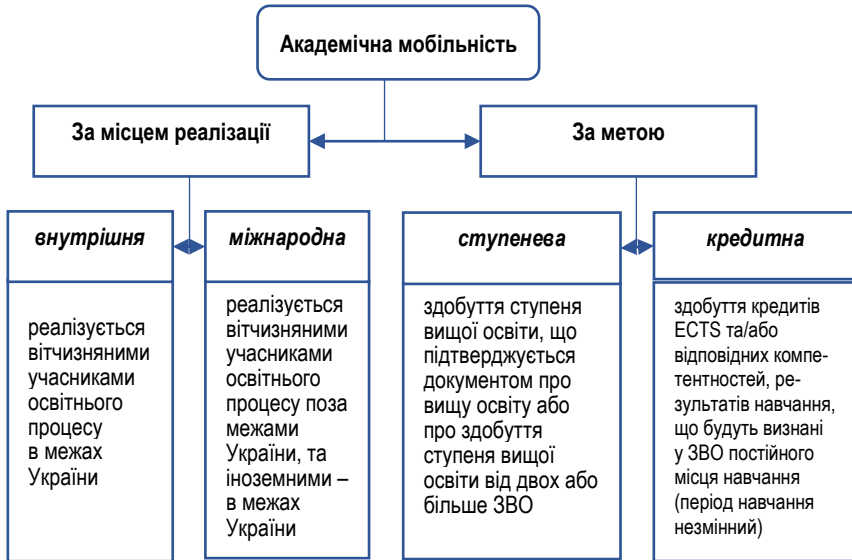

Рис. 3.5. Види академічної мобільності

Джерело: складено автором на основі джерела: Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність» № 579 від 12.08.2015.

Реалізація права на академічну мобільність відбувається на підставі міжнародних договорів про співробітництво, міжнародних освітніх і грантових програм та проєктів (напр.: Erasmus+, Horizon 2020, Tempus), договорів про співробітництво між вітчизняними та іноземними закладами вищої освіти або науковими установами, а також на основі індивідуальних запрошень тощо⁹⁰⁹.

У контексті дослідження зовнішньоекономічних зв'язків України та її включення у міжнародний науково-освітній простір більш докладного розгляду потребує саме міжнародна академічна мобільність. Для її розвитку в Україні є низка передумов, а саме:

– традиція академічної мобільності, чи то пак її аналога, була закладена ще в добу Середньовіччя. У 1632 р., затребуваність якісної освіти та підготовки викладачів європейського зразка спонукала випускників Києво-Могилянської академії до започаткування практики направлення найкращих

⁹⁰⁹ Інформація про актуальні можливості участі у освітніх програмах та грантових проєктах, систематизована на сайті МОН України та на сайтах закладів вищої освіти / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/erasmus+>.

учнів за кордон для навчання та підготовки до викладацької роботи за фінансової підтримки ректорів чи покровителів (митрополитів та гетьманів)⁹¹⁰. У Російській імперії вона отримала своє продовження у XIX ст. зі створенням інституту стажування перспективних науковців у провідних західних університетах для отримання наукового ступеня, кафедри тощо⁹¹¹. Стажування були аналогом сучасного явища академічної мобільності та водночас прототипом аспірантури;

– українці – загалом високомобільна нація, що зумовлено низкою історичних причин та підтверджено наявністю однієї з найчисельніших діаспор. За даними ООН, Україна посідає восьме місце у світі за чисельністю міжнародних мігрантів станом на 2019 р.⁹¹². Історично склалося, що українці мусли мігрувати у пошуках кращого життя, або втікаючи, щоб його зберегти⁹¹³. Це розвинуло більш прихильне ставлення до міграцій як таких, наприклад, порівняно з угорцями, білорусами та болгарами⁹¹⁴, і водночас сформувало осередки українства за кордоном, які є сприятливим середовищем для новоприбулих мігрантів, особливо у процесі адаптації до нових умов;

– високий рівень охопленості населення вищою освітою – 82 % у 2017/18 навчальному році⁹¹⁵. Проте слід зауважити, що сумніви викликає якість української освіти⁹¹⁶;

⁹¹⁰ Хижняк З.І., Маньківський В.К. Історія Києво-Могилянської академії. Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2003. 184 с.

⁹¹¹ Курбет О.П. Академічна мобільність професійних вчених-економістів: до історії питання: *Фундаментальна економічна теорія в структурі економічного знання: проблеми та виклики сучасності* / КНЕУ. Київ, 2019. С. 136–140; Курбет О.П. Економіст Іван Вернадський як предтеча української академічної науки. *Історія народного господарства та економічної думки України*. 2018. № 51. С. 58–77. <https://doi.org/10.15407/ingedu2018.51.058>

⁹¹² International migrant stock 2019. Graphs / United Nations, Department of Economic and Social Affairs. URL: <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimatesgraphs.asp?3g3> (дата звернення – 11.01.21).

⁹¹³ Докл. див.: Курбет О.П. Інтелектуальна міграція з України: історико-економічний нарис. *Історія народного господарства та економічної думки України*. 2019. № 52. С. 189–212. <https://doi.org/10.15407/ingedu2019.52.189>

⁹¹⁴ Libanova E. Labour migration from Ukraine: Key features, drivers and impact. *Economics and Sociology*. 2019. Vol. 12, № 1. P. 319–320. 10.14254/2071-789X.2019/12-1/19

⁹¹⁵ Грішем Д., Амбас Д. та ін. Дослідження сфери освіти в Україні: до більшої результативності, справедливості та ефективності. World Bank Group, 2019. URL: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/790931568661644788/pdf/Overview.pdf>

- достатньо високий показник Індексу людського капіталу – 0,63⁹¹⁷;
- 42-ге місце у Світовому рейтингу талантів⁹¹⁸.

Отже, передумови розвитку академічної мобільності визначаються як історичними факторами, так і сучасними позиціями України у світі за окремими показниками, що, зокрема, характеризують потенціал українських фахівців на світовому ринку праці.

Станом на сьогодні основними країнами – атракторами українських студентів є Польща, Російська Федерація, Німеччина, Чехія, а здобувачів наукових ступенів – Німеччина, Польща, Чехія, Франція, Швейцарія. На це впливає ряд чинників, зокрема: територіальна близькість, відсутність мовного бар'єра (для країн близького зарубіжжя), ситуація на європейському ринку праці та пов'язані із цим пільгові програми та привабливі умови (зокрема у Польщі: можливість дистанційної подачі документів, вивчення мови паралельно з навчанням у ВНЗ, отримання дозволу на роботу), особливо важливого значення набуває можливість отримання диплому європейського зразка і наявність сучасного матеріально-технічного забезпечення та устаткування.

Загалом спостерігається позитивна динаміка різних форм академічної мобільності. Зокрема, у програмах Еразмус+ стрімко зростає кількість учасників академічної мобільності з України (рис. 3.6).

З рис. 3.6. ми бачимо, що кількість отриманих стипендій серед студентства коливалась у межах 900–1100. Натомість серед викладачів спостерігається чітка тенденція до зростання. За зазначений період кількість отриманих ними стипендій зросла майже вдвічі – з 645 у 2015 р. до 1258 у 2020 р. Це засвідчує прагнення викладачів користуватися наявними можливостями та їхню активну позицію у питанні набуття нового досвіду, розвитку викладацьких та дослідницьких навичок і впровадження у навчальний процес.

⁹¹⁶ Курбет О.П. Міжнародна трудова міграція в незалежній Україні: риси та особливості. *Історія народного господарства та економічної думки України*. 2020. № 53. С. 362–386. <https://doi.org/10.15407/ingedu2020.53.362>

⁹¹⁷ The Human Capital Index 2020 Update: Human Capital in the Time of COVID-19. World Bank, 2020. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/34432>

⁹¹⁸ The IMD World Talent Ranking 2020. URL: <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/world-talent-ranking-2020/> (дата звернення – 30.11.20).

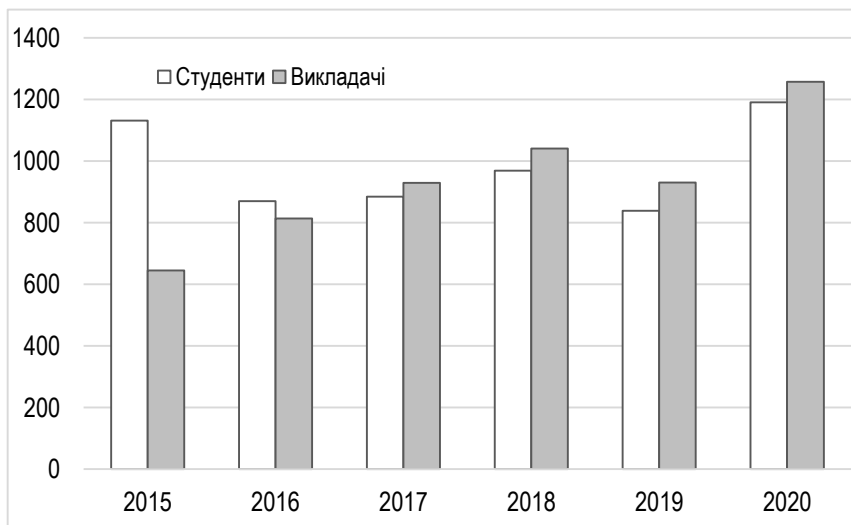

Рис. 3.6. Кількість отриманих стипендій за програмами Erasmus+, з України до Європи (2015–2020)

Джерело: складено автором на основі джерела: Ukraine in the EU-funded Erasmus+ Programme (2014-2020). URL: <https://erasmusplus.org.ua/erasmus/novyny-i-baza-proektiv.html> (дата звернення – 26.11.20).

Аналогічна тенденція прослідковується і на локальному прикладі окремо взятого закладу вищої освіти – Національного університету «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА) (рис. 3.7).

Якщо у звіті президента НаУКМА А. Мелешевича за 2015 р. йшлося про представлення та активну промоцію можливостей академічної мобільності для викладачів і співробітників⁹¹⁹, то у наступні роки прослідковується зростання кількості учасників програм академічної мобільності. Певне зниження у 2019 р. пояснюється «зменшенням місць для мобільності викладачів»⁹²⁰. Дані за 2020 р. відображають відчутний вплив пандемії COVID-19 на мобільність викладачів. Кількість закордонних стажувань скоротилася до восьми поїздок. Згідно з даними про відрядження, якщо у 2019 р. загалом

⁹¹⁹ Мелешевич А.А. Звіт президента Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2015 рік. Київ, 2016. С. 136.

⁹²⁰ Мелешевич А.А. Звіт президента Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2019 рік. Київ, 2020. С. 173.

було здійснено 198 міжнародних поїздок, то у 2020 – лише 29⁹²¹. Подібні тенденції спостерігаються і серед студентської спільноти НаУКМА (рис. 3.8).

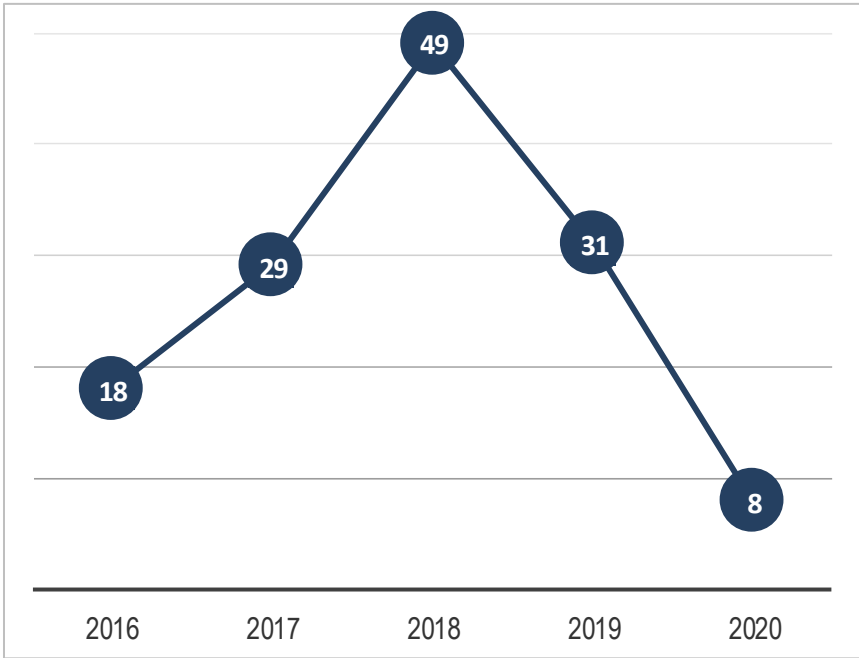

Рис. 3.7. Динаміка кількості здійснених мобільностей викладачами та співробітниками НаУКМА, 2016–2019 рр.

Джерело: розраховано та складено автором на основі джерел: Мелешевич А.А. Звіт президента Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2016 рік. Київ, 2017. С. 141–142; Мелешевич А.А. Звіт президента Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2017 рік. Київ, 2018. С. 162–164; Мелешевич А.А. Звіт президента Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2018 рік. Київ, 2019. С. 157–160; Мелешевич А.А. Звіт президента Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2019 рік. Київ, 2020. С. 171–173; Ярошенко Т. Звіт президента Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2020 рік. Київ, 2021. С. 104.

⁹²¹ Ярошенко Т. Звіт президента Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2020 рік. Київ, 2021. С. 104.

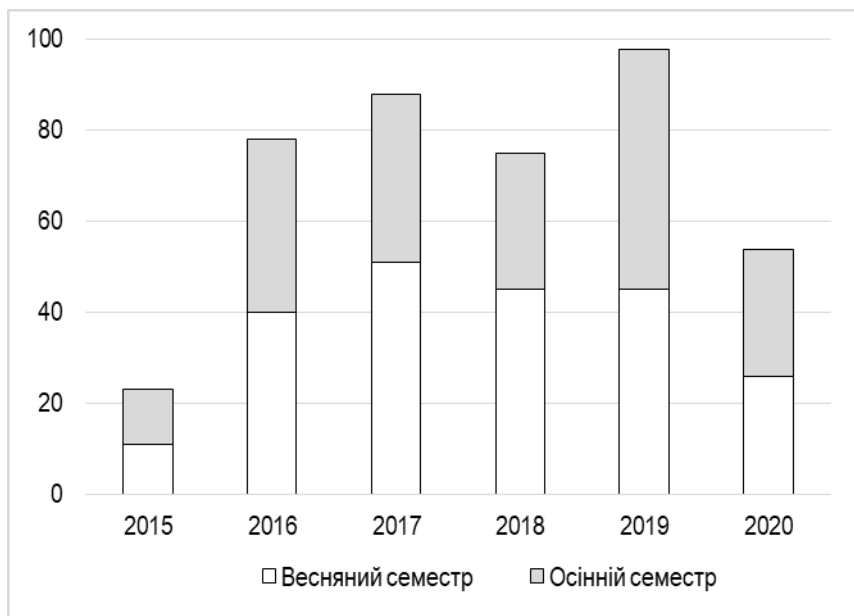

Рис. 3.8. Кількість студентів НаУКМА, які виконували мобільність (non-degree credit mobility), 2015–2019 рр.

Джерело: розраховано та складено автором на основі джерел: Мелешевич А.А. Звіт президента Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2015 рік. Київ, 2016. С. 134; Мелешевич А.А. Звіт президента Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2016 рік. Київ, 2017. С. 139; Мелешевич А.А. Звіт президента Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2017 рік. Київ, 2018. С. 159–160; Мелешевич А.А. Звіт президента Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2018 рік. Київ, 2019. С. 154–156; Мелешевич А.А. Звіт президента Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2019 рік. Київ, 2020. С. 164–166; Ярошенко Т. Звіт президента Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2020 рік. Київ, 2021. С. 101.

Порівняно із 2015 р. відбулося стрімке зростання кількості студентів, які виконували мобільність. У період з 2016 по 2019 рр. цей показник коливався у проміжку 75–100, при цьому простежувалася певна тенденція до зростання. Важливим є той факт, що поїздки, пов'язані з академічною мобільністю, становили переважну кількість – 53 % – серед усіх закордонних поїздок студентів (мобільність, подвійний диплом, короткострокові та довго-

строкові відрядження)⁹²². У звіті за 2020 р. для представлення відповідної статистики додатково використовуються поняття «номінованих» та «виконаних» мобільностей. Через карантинні обмеження минулого року було скасовано 25 мобільностей студентів НаУКМА.

Зацікавленість студентів, молодих дослідників, викладачів та фахівців у міжнародних наукових обмінах засвідчує також активна участь у Програмі імені Фулбрайта в Україні (рис. 3.9).

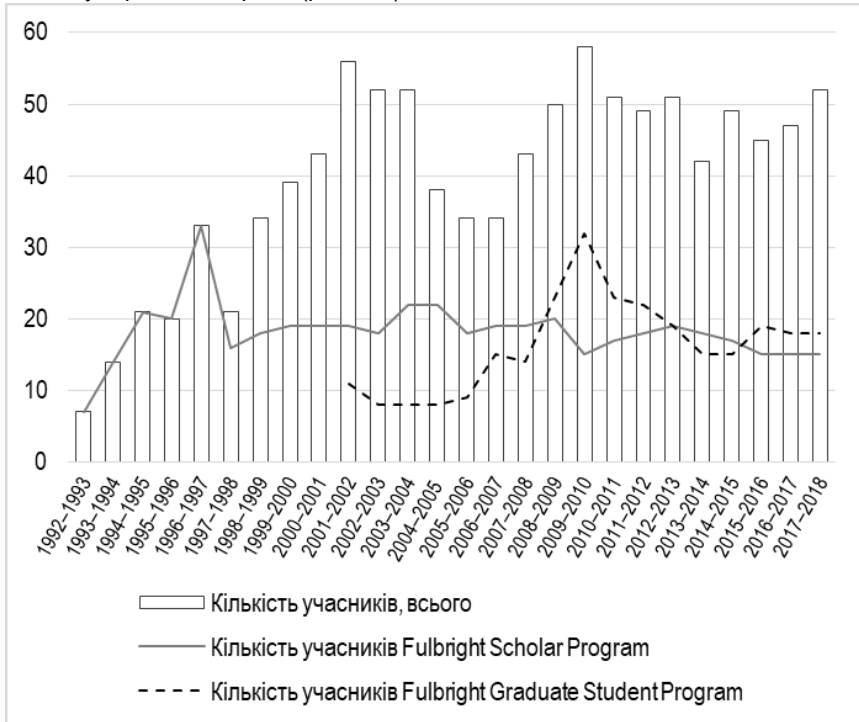

Рис. 3.9. Динаміка участі українців у Програмі імені Фулбрайта, 1992–2018 рр.

Джерело: розраховано та складено автором за даними: 25-ліття Програми імені Фулбрайта в Україні. Київ: АДЕФ-Україна, 2017. 256 с.

Програма фінансується американською стороною і має на меті міжнародну співпрацю у галузі науки та освіти і, що більш важливо, поширення та сприйняття національних та культурних цінностей, гуманізацію міжнародних

⁹²² Мелешевич А.А. Звіт президента Національного університету «Кисиво-Могилянська академія» за 2019 рік. Київ, 2020. С. 174.

Частина III. Україна в сучасній системі міжнародних економічних відносин

стосунків. У перший рік запровадження Програми в Україні її учасниками стало сім осіб. А в період 2007–2018 рр. кількість учасників коливалася в межах 40–60 осіб щороку. Згідно з чинними вимогами, учасники Програми зобов'язані повернутися в Україну на два роки після завершення терміну гранту, що формує передумови реалізації здобутих знань та навичок на вітчизняних теренах. Дружня атмосфера та позитивні комунікації серед випускників Програми, так званих фулбрайтівців, закладають міцний фундамент для впровадження в Україні набутого досвіду. Фулбрайтівці виступають організаторами різноманітних заходів, у тому числі й просвітницького характеру.

Результати і наслідки академічної мобільності мають двоякий характер, адже, виступаючи чинником розвитку людського капіталу, академічна мобільність водночас формує передумови негативних довгострокових тенденцій (рис. 3.10).

Сильні сторони <ul style="list-style-type: none">• широкий доступ до АМ усіх учасників науково-освітнього процесу• інституціоналізація АМ• глобалізація освітнього середовища	Слабкі сторони <ul style="list-style-type: none">• наявність мовних і культурних бар'єрів• недостатнє фінансування програм АМ• недостатня обізнаність потенційних учасників АМ про всі доступні можливості
Можливості <ul style="list-style-type: none">• поглиблення міжнародної інтеграції освіти і науки• підвищення конкурентоспроможного освітнього середовища в Україні• зростання обсягу залучених інвестицій	Загрози <ul style="list-style-type: none">• пришвидшення трудової міграції• інтелектуальна еміграція (brain drain)• втрата потенціалу інноваційного розвитку через вплив людського капіталу

Рис. 3.10. SWOT-аналіз академічної мобільності

Джерело: складено автором.

За своєю сутністю і метою, а також згідно із проведеним SWOT-аналізом, академічна мобільність сприяє досягненню одразу кількох цілей

сталого розвитку: 4 – якісна освіта, 8 – гідна праця та економічне зростання, 9 – інновації та інфраструктура, 10 – скорочення нерівності⁹²³.

Разом із тим результати академічної мобільності проявляються на різних рівнях – особистісному та державному. Суб'єкти академічної мобільності, з одного боку, отримують унікальний досвід, який не можуть отримати у alma mater, формують так звані soft skills, без яких неможливо уваяти сучасного прогресивного фахівця (високий рівень самоорганізації або тайм-менеджмент, комунікативні навички, саморозвиток, адаптивність, лідерські здібності, стресостійкість, емоційний інтелект та володіння мовами). З іншого ж – підвищення власної конкурентоспроможності на ринку праці з подальшим працевлаштуванням таких фахівців на вітчизняних підприємствах і впровадженням здобутих знань у науково-освітній процес сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності національної економіки.

Сьогодні загрозливу ситуацію створює позиціонування науковцями стажування як додаткового вікна можливостей для виїзду за кордон. У цьому контексті корисним може стати досвід наукових відряджень та стажувань періоду ХІХ – початку ХХ ст. У цей період стажування наукових кадрів передбачало та пропонувало просування кар'єрними сходінками у alma mater або інших університетах країни. Цьому сприяли й наперед визначені умови, як-от зобов'язання відпрацювати визначену кількість років у навчальній частині міністерства народної освіти (для видатного економіста Івана Вернадського, наприклад, це було шість років). Повертаючись із відряджень, які могли тривати від двох до трьох років, кандидати на очолення кафедр привозили та реалізовували неоціненний досвід, як практик та теорій викладання від кращих професорів Європи, так і проривних на той час науково-технічних відкриттів та розробок, з якими знайомилися під час відвідування міжнародних виставок тощо. Стажування перспективних молодих науковців сприяло формуванню мережі особистих контактів із закордонними колегами та синхронізації розвитку вітчизняної та світової науки.

Нині учасники академічної мобільності стають носіями культурних та ціннісних орієнтирів європейських країн, формують навколо себе відповідний простір та комунікації, втілюють принципи навчання впродовж життя

⁹²³ Kurbet O. Academic Mobility: New Opportunities and Threats for the National Economy: *The 1st Virtual International Conference on Sustainable Education*. 2021. URL:

https://www.researchgate.net/publication/349678863_Academic_Mobility_New_Opportunities_and_Threats_for_the_National_Economy

(life-long learning). Тому на часі є формування наукового середовища, сприятливого для циркуляції знань та технологій, середовища, у якому молоді та перспективні науковці органічно почуватимуться у глобальному науковому просторі та будуть зацікавлені у впровадженні набутого за кордоном досвіду на вітчизняних теренах.

Розділ 24. СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Основною тенденцією розвитку сучасної світової економічної системи є глобалізація, що характеризується формуванням високого рівня взаємозв'язків та взаємозалежності національних господарських систем. У такій ситуації ключовим завданням для Української держави постає формування власної політики та стратегії у сфері інтеграції до світового господарства, заснованої на глибокому вивченні особливостей та трендів світових інтеграційних процесів та засобів їх поширення. Зокрема, важливого значення набуває аналіз інституційних умов і форм економічної співпраці України з міжнародними фінансово-кредитними організаціями та оцінка її значення в контексті включення України до світової господарської системи.

Сучасна українська практика залучення фінансово-кредитних ресурсів шляхом співпраці з Міжнародними фінансовими організаціями розпочалася фактично з перших років державної Незалежності. На момент розпаду СРСР, враховуючи угоди щодо «нульового варіанту» розподілу союзних пасивів та активів, Україна не успадкувала зовнішніх боргових зобов'язань. Проте стан фінансової системи характеризувався хронічним бюджетним дефіцитом, гіперінфляцією та постійною грошовою емісією, істотною залежністю енергетичного сектора країни від імпортованих ресурсів та значною заборгованістю за енергоносії з боку державного та приватного секторів. Також, через розрив господарських зв'язків між підприємствами колишніх союзних республік, спостерігалось суттєве падіння виробництва основних бюджетонаповнюючих галузей та, як наслідок, суттєве скорочення бюджетних надходжень, що мало своїм результатом вагоме недофінансування соціальної сфери, значні борги по виплаті заробітної плати тощо.

За таких фінансово-економічних умов розпочалася співпраця України з міжнародними фінансовими організаціями та відбувалося формування засад державної політики у цій сфері. Зокрема, у 1992 р., відповідно до Закону України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової